

Andrzej Anderwald

"Glaube und Wissen : Lehrbuch der
Fundamentaltheologie für
Studierende und Religionslehrer",
Wolfgang Klausnitzer, Regensburg
1999 : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 38/2, 228-231

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wolfgang Klausnitzer, *Glaube und Wissen. Lehrbuch der Fundamentaltheologie für Studierende und Religionslehrer*, Verlag: Friedrich Pustet, Regensburg 1999.

Uznawany powszechnie za podstawę biblijną teologii fundamentalnej tekst z Listu św. Piotra: *Pana zaś Chrystusa miejcie w sercach za Świętego i bądźcie zawsze gotowi do obrony wobec każdego, kto domaga się od was uzasadnienia tej nadziei, która w was jest* (1 P 3,15) domaga się od przedstawicieli tej dyscypliny teologicznej podejmowania trudu ciągłego uzasadniania współczesnemu światu chrześcijańskiego orędzia. Jak ukazuje opisowa definicja teologii fundamentalnej H. Waldenfelsa, jako dyscypliny pogranicza, uprawiający tę naukę mają obowiązek stałego zastanawiania się czy są słyszani i rozumiani przez znajdujących się poza chrześcijaństwem, jak i przez tych, którzy są wewnątrz chrześcijaństwa. A zatem ciągle aktualna pozostaje potrzeba poszukiwania w ramach tej dyscypliny nowych form argumentacji *ad extra* i *ad intra*, czy też reinterpretowania zasadniczej tematyki fundamentalnoteologicznej.

Interesujący przyczynek w tychże poszukiwaniach u progu trzeciego tysiąclecia może stanowić książka Wolfganga Klausnitzera – profesora teologii fundamentalnej i ekumenii na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w Bambergu. W swej pracy *Glaube und Wissen* podejmuje ciekawą próbę uprawiania teologii fundamentalnej, w zawsze ważnej dla tej dyscypliny, perspektywie relacji wiara – rozum. Celem podjętych rozważań jest przedstawienie zasadniczych zagadnień traktatu *demonstratio christiana* w aspekcie zawierającej się w nich relacji wiara – rozum. Dodatkową rację za takim ujęciem badanej tematyki stanowi dla autora wydana w 1998 roku przez Jana Pawła II encyklika *Fides et ratio* (s. 11).

Na całość pracy składa się dziewięć jednostek tematycznych. W pierwszej (ss. 9-20) o charakterze wprowadzającym w przedmiot rozważań, znajdujemy najpierw uzasadnienie ważności i aktualności podjętej tematyki, a następnie jej usytuowanie w kontekście badań fundamentalnoteologicznych. Pozostałe jednostki można uporządkować w trzy charakterystyczne dla traktatu chrystologicznego części: o wierze, o Jezusie Chrystusie i o Objawieniu.

W pierwszej z nich, zawierającej rozważania o wierze (*Was heißt Glaube?*, *Glaube biblisch*, ss. 21-71), Klausnitzer wychodzi od potocznego rozumienia i używania pojęć wiara i wiedza, ze szczególnym wskazaniem na dokonującą się obecnie dewaluację pojęcia wiary. Dalej przedstawione zostają cztery modele wzajemnych relacji pomiędzy wiarą a wiedzą (jedności, czyli zachodzenie całkowitej zgodności między tymi dwoma drogami poznania; dualizmu, całkowitego rozdziału pomiędzy wiara i wiedzą; redukowania wiary do wiedzy bądź występowania sytuacji odwrotnej redukowania wiedzy do wiary). Po takim oczyszczeniu pojęcia wiary z treści z nim nie związanych autor ukazuje znaczenie tego pojęcia w teologii

fundamentalnej poprzez analizę pochodzących od św. Augustyna i św. Tomasa z teologicznych triad (*credere Deo, credere Deum, credere in Deum*), wskazujących na różne znaczenia terminów *wiara* i *wierzyć*. Po tych rozważaniach natury apologetycznej nad wiarą ukazane zostaje jej biblijne rozumienie w formie refleksji nad znaczeniem słowa *wierzyć* jakie odnajdujemy w trzech listach św. Pawła: do Rzymian, Galatów i Hebrajczyków. Wskazując na kontynuację pomiędzy rozumieniem wiary w Starym i Nowym Testamencie autor opisuje kolejno wiarę Jezusa z Nazaretu, jej żydowskie korzenie, po czym przechodzi do podstaw wiary w Jezusa Chrystusa ukrzyżowanego i zmartwychwstałego.

Część druga, na którą składają się takie tematy, jak: *Die Gestalt Jesu von Nazaret, Außensicht Jesu, Der <Kyrios> bzw. Der Auferstandene* (ss. 72-141) obejmuje, ogólnie ujmując, pytania o historyczność Jezusa z Nazaretu i Jego niezwykłość. Odpowiedzi na pierwsze pytanie teolog z Bambergu udziela na podstawie analizy: wybranej literatury wchodzącej w skład tzw. historii badań nad życiem Jezusa, biblijnych i pozabiblijnych świadectw o Jezusie oraz grup religijnych współtworzących środowisko Jezusa. Zgodnie z obraną perspektywą badawczą autor koncentruje się na prezentacji tych faktów z życia Jezusa, które jawią się jako historycznie pewne. W ramach współczesnego pozachrześcijańskiego zainteresowania Jezusem autor prezentuje trzy obrazy Jezusa: żydowski (P. Lapide), filozoficzny (K. Jaspers, E. Bloch, M. Machovec) oraz wielkich religii świata (islam, hinduizm, buddyzm). Wykład o Jezusie z Nazaretu dopełniony zostaje obrazem Jezusa w Ewangeliiach i Listach Pawłowych, w którym autor dąży od przedstawienia wiary w Jezusa jako Chrystusa. Zamierzenie to jest realizowane głównie w świetle tajemnicy zmartwychwstania i związanej z nią wiary wielkanocnej.

Część trzecia: *Das Glaubensverständnis in der Theologiegeschichte, <Dei Filius> und Reaktionen, <Dei Verbum> im Widerstreit, <Fides et Ratio>* (ss. 142-215) obejmuje rozumienie Objawienia na tle historii teologii, ze szczególnym uwzględnieniem jego rozumienia w Konstytucjach *Dei Filius* i *Dei Verbum*. Proces zmian w ujmowaniu Objawienia zostaje przedstawiony, w nawiązaniu do M. Secklera, w formie następujących po sobie w historii doktryn trzech modeli rozumienia objawienia: epifanijnego, instrukcyjno-teoretycznego oraz modelu samoudzielania się Boga. Koncentrując się zasadniczo na drugim z wymienionych modeli Klausnitzer zwraca uwagę na nowy kontekst relacji wiara – rozum na tle roszczeń oświecenia, podkreślającego autonomię rozumu ludzkiego, czy filozoficzno-teologicznych prądów z początku XIX wieku (racjonalizmu, tradycjonalizmu, czy semitradycjonalizmu). Następnie przedstawione zostaje dążenie Ojców Soboru Watykańskiego I do wszechstronnego ujęcia Objawienia. Sobór ten, mówiący o Objawieniu jako takim, dokonuje wprawdzie jego zdefiniowania, ale kontekst czasów sprawia, zdaniem teologa z Bambergu, iż zaproponowane ujęcia Objawienia zbyt fawo-

ryzuje jedynie jego nadprzyrodzony wymiar. W relacji wiara – rozum na uwagę zasługuje soborowe orzeczenie na temat zachodzenia niesprzeczności pomiędzy wiara a rozumem. Duże znaczenie w poszukiwaniach nowego pełniejszego ujęcia Objawienia autor przypisuje pozytywnym impulsom jakich dostarczyły teologii katolickiej: prace J.H. Newmana, M. Blondela, debata nad tezami modernizmu, czy prowadzona na łamach francuskiej teologii dyskusja wokół tzw. *Nouvelle Thologie*. Ostatecznie poprzez zestawienie obok siebie dwóch modeli Objawienia: modelu *Vaticanum II* – Objawienie i wiara w kontekście teologii Słowa Bożego z modelem *Vaticanum I* – Objawienie jako przekaz sumy zdań, autor wykazuje, iż celem Bożego Objawienia nie jest udzielenie wyższego poznania ale doprowadzenie do spotkania z tajemnicą Boga, która polega na dobroci, mądrości oraz samoudzielaniu się Boga.

W końcowej partii rozważań na temat Objawienia odnajdujemy krótką refleksję dotyczącą encykliki Jana Pawła II *Fides et ratio* (ss. 213-215). Klausnitzer, dostrzegając w encyklice formę osobistego przesłania Papieża (s. 211), określa ją jako podsumowanie i kontynuację wypowiedzi dwóch ostatnich soborów w kwestii Objawienia, wiary i rozumu.

Podsumowując należy stwierdzić, iż prezentowana książka dobrze realizuje stawiany sobie przez autora cel przedstawienia treści traktatu chrystologicznego w perspektywie relacji wiara – rozum. Jasny, komunikatywny język sprawia, iż książka spełnia również funkcję przydatnego, zgodnie zresztą z zamysłem autora, podręcznika pomocnego dla studentów przygotowujących się do egzaminu z teologii fundamentalnej. Sposób prowadzonych analiz, stosowanie modeli celem lepszego ukazania złożoności niektórych zagadnień (ss. 24-30, 144-147), czy ukazywanie czasem dalszego kontekstu badanych kwestii teologicznych nie zezwalają na zamknięcie omawianej pozycji w ramy klasycznego podręcznika. Ten sposób prezentacji fundamentalnoteologicznych treści, zachęcający do lektury, nie jest jednak całkowicie wolny od zastrzeżeń. Jak widać już w samych proporcjach materiału, stanowiącego treść poszczególnych jednostek, jest on niekiedy zdominowany przez treści pozabiblijne (ss. 72-120), marginalnie wspomniana zostaje, znacząca dla traktatu chrystologicznego, działalność taumaturgiczna Jezusa (s. 63). Niedosyt pozostawia ogólnie jedynie odniesienie się autora do encykliki *Fides et ratio* (ss. 213-215), zawierającej w sobie przecież istotne dla podejmowanego w pracy tematu treści. Wymienione zastrzeżenia, odnoszące się jedynie do fragmentów omawianej książki, nie podważają wartości całej pracy, do których oprócz wspomnianych już należy zaliczyć również: uwzględnienie aktualnie ważnej dla teologii fundamentalnej kwestii widzenia Jezusa w wielkich religiach, czy przez niektórych współczesnych filozofów pozachrześcijańskich. Dodatkową aktualność podjęty te-

mat zyskuje przez ogłoszoną w 1998 roku i intensywnie dyskutowaną encyklikę Jana Pawła II *Fides et ratio*. Omawiana praca jest zatem godna polecenia nie tylko dla przedstawicieli teologii fundamentalnej, ale i wszystkim zainteresowanym poznaniem szerszego kontekstu zagadnień związanych z relacją wiara – rozum. Książka Klausnitzera może stanowić również interesujące dopełnienie, pochodzącej z tego samego okresu, pracy z zakresu teologii fundamentalnej P. Schmidt-Leukla, *Grundkurs Fundamentaltheologie. Eine Einführung in die Grundfragen des christlichen Glaubens* (München 1999), jak i naszych rodzimych opracowań odwołujących się do encykliki *Fides et ratio*, takich jak: K. Mađela SJ (red.), *Rozum i wiara mówią do mnie. Wokół encykliki Jana Pawła II Fides et ratio*; Kraków 1999; S. Rabiejka (red.), *Prawda wobec rozumu i wiary*, Opole 1999; G. Witaszka CSsR (red.), *Wiara i rozum. Refleksja nad encykliką Jana Pawła II Fides et ratio*, Lublin 1999; I. Deca (red.), *Na skrzydłach wiary i rozumu ku prawdzie*, Wrocław 1999.

Ks. Andrzej Anderwald

Marie-Émile Boismard, *Jésus un homme de Nazareth. Raconté par Marc l'évangéliste*, Les Éditions du Cerf, Paris 1996, ss. 216.

Autor – dominikanin – znany i ceniony biblista, w swej długiej karierze naukowej wykładał w Szkole Biblijnej w Jerozolimie (1948-1950), na uniwersytecie we Fryburgu w Szwajcarii (1950-1953), wracając znowu do Szkoły Biblijnej w Jerozolimie (1953-1993), gdzie przebywa do dziś. Jest on specjalistą i znawcą problematyki Nowego Testamentu. Zajmuje się krytyką tekstu czterech Ewangelii, egzegezą Ewangelii św. Marka i św. Jana, Apokalipsy oraz Apokryfami.

Już we wstępie prezentowanej książki Autor zaznacza, że nie jest ona życiorysem Jezusa z Nazaretu, ale próbą ukazania kim jest Jezus w Ewangelii św. Marka – w Ewangelii, która jest dostępna dla każdego czytelnika. Przestrzega też czytelnika, że to małe dziełko, jakim jest Ewangelia św. Marka, należy czytać w duchu mentalności Wschodu, dla której opisy wydarzeń często mają na celu przybliżyć prawdę teologiczną, a nie realia historii.

By ukazać kim jest Jezus w Ewangelii św. Marka Autor dokonuje analizy egzygetycznej rozdziału po rozdziale dzieła Markowego. To pozwala mu stwierdzić, że Jezus nie miał świadomości, iż jest Bogiem. Więcej, sam podkreślał, iż jest tylko jeden Bóg. W czasie swego chrztu w wodach Jordanu uzmysłowił sobie, że jest królem nowego królestwa, i podobnie jak prorocy, ma uczyć ludzi Bożego Prawa. W czasie Przemienienia poznał, że jest prorokiem podobnym do Mojżesza, prorokiem, którego Bóg obiecał posłać swemu ludowi. Stary Testament ukazywał, zda-